

**Mukadder DEMİR, Agit AYZAZ, Faide KIZGIN ASLAN, Zeynep ALTIN,
Birgöl AKBA AKKUM**

Corresponding Author

Birgöl AKBA AKKUM

Opinions of Social Studies Teachers About The Development of Students' Analytical Thinking Skills

Abstract

The purpose of this study is to reveal the views of social studies teachers on identifying students' analytical skills and progress. It was deemed appropriate to use a descriptive model in the research and a material was obtained by using a semi-structured interview form model consisting of five questions. The population of the study consisted of twenty social studies teachers working in Diyarbakır in 2023. The observation that teachers' organisation of the learning environment, classroom activities or lectures within the social studies curriculum greatly affects students' thinking skills reveals the importance of the research. A shortcoming that needs to be taken into consideration is that social studies teachers acquire other thinking skills while teaching analytical thinking skills. Social studies teachers pointed out that analytical thinking skills could not be developed sufficiently due to insufficient social studies course hours and restrictive attitudes of school principals. Social studies teachers stated that the anxiety of the high school exam and the negative impact of family attitudes negatively affect the development of analytical thinking because inappropriate practices in social studies, such as self-directed learning, continue in practice. As a result of the study, social studies teachers suggested that in order to create a unified vision of analytical thinking skills, they should hold more efficient department meetings, try to use student-centred teaching methods and techniques, and promote the use of digital materials in educational environments.

Keywords: Social studies, analytical thinking, descriptive research model

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Öğrencilerin Analitik Düşünme Becerilerinin Gelişimi İle İlgili Görüşleri

Öz

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin analitik becerilerini ve ilerlemelerini belirleme konusundaki görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırmada betimsel model kullanılması uygun görülmüş ve beş sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu modeli kullanılarak bir materyal elde edilmiştir. Araştırmanın evrenini 2023 yılında Diyarbakır'da görev yapan yirmi sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Öğretmenlerin öğrenme ortamını, sınıf etkinliklerini veya ders anlatımlarını sosyal bilgiler müfredatı içerisinde düzenlemelerinin öğrencilerin düşünme becerilerini büyük ölçüde etkilediği gözlemi araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Dikkate alınması gereken eksiklik de, sosyal bilgiler

öğretmenlerinin analitik düşünme becerileri kazandırırken diğer düşünme becerilerini edinmeleridir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler ders saatlerinin yeteri kadar olmaması ve okul müdürlerinin kısıtlayıcı tutumları nedeniyle analitik düşünme becerilerinin yeterince geliştirilemediğine dikkat çekmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, lise sınavının kaygı ve aile tutumlarının olumsuz etkisinin analitik düşünmenin gelişimini olumsuz etkilediğini çünkü uygulamada öz yönetimli öğrenme gibi sosyal bilgilerdeki uygunsuz uygulamaların devam ettiğini belirtmişlerdir. Araştırmanın sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenleri, analitik düşünme becerisine ilişkin birleşik bir vizyon oluşturmak için zümre toplantılarını daha verimli yapılmasını, öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini yapmaya çalışılmasını ve eğitim ortamlarında dijital materyallerin kullanımının yaygınlaştırılması çalışmalarının yapılmasını önermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, analitik düşünme, betimsel araştırma modeli

1. Giriş

Günlük hayatımızda çeşitli sosyal, duygusal, fiziksel ve psikolojik sorunlarla karşılaşırız. Bu sorunları çözecek yaşam becerilerine sahip olmamız çok önemlidir. (Ananiadou ve Claro, 2009; Kar, 2011; Ridwan, Rahmawati ve Hadinugrahaningsih, 2018). Yaşam becerileri araştırmalarının amacı, toplumun risk faktörlerini azaltmak ve tüm dünya görüşünde koruyucu faktörler geliştirmektir (Thornberg, 2008; Kolburan ve Tosun, 2011). Aynı zamanda hayatla ilgili bir ders olan sosyal bilgiler dersinde hayat becerilerinin öğretiminin öğrencilerin gerçek hayatta karşılaştıkları problemlerin çözümünde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir (Ramesh ve Farshad, 2004; Prajapati, Sharma ve Bosk Sharma, 2017). Bu nedenle yaşam becerilerinin öğrenilmesi aslında özgüvenin sağlanmasının, özbenliği oluşturmanın, öğrenci başarısını sağlamanın, saldırganlığı azaltmanın ve kötü alışkanlıkların farkına varmanın temel bir parçasıdır (Arweck ve Nesbitt, 2004). Bu açıdan; teorik bilginin yanı sıra bireyin teorik bilgilerini hayatına aktarabilmesi ve günlük yaşam problemlerini yaşam becerilerini uygulayarak çözebilmesi gerekli hale gelmiştir (Dwyer, Hogan ve Stewart, 2014; Greiff, Niepel ve Wistenberg, 2015).

Günümüz becerilerinin tanımı olan yaşam becerileri, bireylerin sorunlarla başa çıkmalarına, üretim yapmalarına ve bireyler arası ilişkilerini pozitif tutmalarına olanak sağlayan becerilerdir (Marin ve Recipient, 2011; Karademir, 2017). Yaşam becerilerini kazanmak sosyal yaşama ve okul çevresine uyum sağlamayı kolaylaştırır. Kişi, yaşam boyu bir sorun çözme sürecindedir (Mayer ve Wittrock, 2006). Sorun çözme, birçok alternatif arasından doğru amaca ulaşmak olarak da tanımlanabilir. Sorun çözebilen bir birey, sorunu doğru şekilde ifade edebilir, sorun çözümünde etkili planlar ortaya çıkarabilir, ortaya çıkardıklarını kullanabilir, sorun çözme sürecini sınıflandırabilir, başarılı şekilde gelişim gösterebilir, olası krizlerle başa çıkabilir ve sorun çözümüne olumlu bir şekilde ulaşabilir (Gick, 1986; Novick ve Bassok, 2005). En nihayetinde, sorun çözüme ulaştığında kendini yorumlayabilir (Costa, 1981). Bu sebeple, sorun çözebilmek herkes için mühim bir ögedir. Sorun çözemeyen veya çözümleyemeyen bir kişi mühim derecede beynini ve vücudunu yorar hatta zarar verebilecek seviyeye de gelebilir (Dünya Sağlık Örgütü [DSÖ], 1999). Öğrencilerin günlük hayattaki sorunlarıyla baş edebilmeleri için yaşam becerileri kullanmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2018). Sorun çözme yeteneğini artıracak en iyi yollardan biri yaşam becerilerinin öğretilmesinin olduğu öngörülebilir. Çünkü yaşam becerileri sorunlara farklı bakış açısı kazandırdığı gibi çeşitli strateji, teknik ve yöntemle sorun çözme yolları üretebilir, doğru ve sağlıklı hedefe ulaşmasını sağlayabilir (Şentürk Aydın, 2013).

Sorun çözmek için sosyal ortamlarda deneyimler edinilebilir ve bu deneyimlerle sorun çözmek için gereken yaşam becerileri elde edilebilir. Fakat herkesin sorun çözmedeki deneyimleri farklı olacağı için yaşam becerilerine hangi yönüyle ne kadar ulaştığı ölçülemeyebilir. Bu yüzden yaşam becerilerini istenilen seviyede vermek için her öğrenciye düzenli eğitimler verilmelidir (Bolat ve Balaman, 2017). Sorun çözmek için gerek duyulan yaşam becerilerini bu şekilde elde edebilir ve öğrencilerin uygulamayıp uygulayamadıkları belirlenebilir.

Öğrencilerin sadece okuldaki değil sosyal yaşamındaki sorunları pozitif bir şekilde çözebilmesi ve kendi sorunlarını çözebilen kişiler yetiştirmek için yaşam becerileri eğitimi alması zaruridir (Kao, 2013). Yapılan araştırmalarda öğrencilerin sorun çözme becerilerini türkçe ve sosyal bilgiler gibi alanlarda çok büyük öneme sahip olmasına rağmen yaşam becerilerinin yetersiz olduğu görülmektedir (Ward, 1980). Bu durumun öğrencilerin yaşam becerilerinin geliştirilmesinde büyük bir öneme sahip olduğu düşünülebilir.

Yaşam becerileri, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (SBDÖP) beceri öğrenme alanı içerisinde yer alan bir alt kategoridir. Yaşam becerileri ile donatılmış bireylerin yetiştirilmesine önderlik eden eğitim sistemleri toplumu etkileyerek ve ekonominin gelişimine de etki sağlayacaktır (Kaufman, 2013). DSÖ (1999) yaşam becerilerini kişilerin, günlük hayattaki sorumluluklar ve olumsuzluklar karşısında uyum sağlamalarını, pozitif davranışlar sergilemelerini sağlayan yetenekler olarak ifade etmektedir. Yönergelerinde ise kendini ifade edebilme, bireyler arası pozitif bağlantı kurabilme ve bu bağlantıları sürdürme, iletişim ve empati kurabilme, eleştirel ve yaratıcı düşünme, karar verme ve sorunlar üzerinde analitik düşünebilme, psikolojik olumsuzluklarla başa çıkma şeklinde tanımlanmaktadır (DSÖ, 1999, s.2). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (1999) ise yaşam yeteneklerini kişilerin, sağlıklı ve üretken bir hayat sürdürebilmeleri için sahip oldukları psiko-sosyal ve bireyler arası ilişkilerdeki beceriler olarak tanımlanmaktadır. Anagün, Kılıç, Atalay ve Yaşar (2015) yaşam becerilerini kişinin bilgiye erişme yollarını anlaması, öğrendiği bilgiyi günlük hayatında karşısına çıkan sorunlara uygulayarak o sorunla baş edebilmesi, diğer kişilerle sağlıklı bir yolla iletişime geçerken bu iletişimi verimli, mutlu ve aktif bir şekilde

devam ettirebilmesi şeklinde tasvir edilmektedir. Kılıç (2015), yaşam becerilerine sahip kişinin özelliklerini, yaşamlarını etkileyen kararları kendileri verebilen, sorumluluk sahibi karşısına çıkan probleme çözüm yaratabilen ve bağımsız olarak yaşamını idame ettirebilen şeklinde ifade etmiştir. Mangrulkar, Whitman ve Posner (2001) yaşam becerilerini birtakım yetenek gruplarına ayırarak incelemiş ve bunları sosyal yetenekler (girişimcilik, empati, iletişim, tartışma becerisi), bilişsel yetenekler (karar verme, anlama, analitik düşünme) ve sinirsel olumsuzluklarla başa edebilme yetenekleri (kendini yönetebilme, teftiş edebilme, stres yönetimi) olarak tanımlamışlardır. Erbil, Demirezen, Terzi, Eroğlu, Erdoğan ve İbiş (2004)'e göre bu yeteneklerin hedef kazanımlarını kullanarak hayatlarını daha olumlu bir sürece evirmeyi hedeflemektedir. Kanyılmaz ve Yücel'e göre (2020) sosyal bilgileri dersinde yaşam becerilerinin kazandırılması kişilerin gelişimine katkı sağladığını belirterek yaşam becerilerinde sosyal bilgiler dersinin önemini vurgulamıştır.

Bu çerçevede öğrencilerin düşünme yeterlilikleri daha fazla önem kazanmakta, bu yeterlilikleri hususi olarak hazırlanmış müfredatlarla ilerletmek hedeflenmektedir. Bu görüşten hareketle düşünme yeterlilikleri beceri düzeyinde kazanım müfredatları hazırlanmakta, öğrencilere düşünmenin temel kazanımları, yöntemleri ve bilişsel, duyuşsal, psiko-motor alanda üst düzey becerileri kazandırmak amaçlanmaktadır. Bu program sayesinde, öğrencilerin yalnızca düşünme yeterliliklerine değil, hayatına ve hayatının pek çok noktasında başarılı olabilmesi için yol gösterici olunmaya çalışılmaktadır.

Zihinsel beceriler var olan bilgilerin ötesine geçme, var olan bilgilerden farklı bilgiler üretme şeklinde tasvir edilmektedir. Zihinsel beceriler, beynimizde başlayan işlem ve süreçlere göre birçok farklı kategoride sınıflandırılmaktadır. Bunlar düşünme çeşitleri olarak adlandırılmaktadır. Zihinsel becerileri farklı çeşitlere ayırdıkça düşünme çeşitleri de artmakta ve tümünün öğretim müfredatlarına entegre edilerek öğrencilere kazandırılması zorlaşmaktadır. Bu sebeple eğitim müfredatlarında daha çok temel düşünme yeteneklerini barındıran, mühim bulunan ve genel olarak uygulanan çeşitler yer almaktadır. Analitik düşünme ile ilgili alan yazındaki düşünme çeşitleri arasında sıralanır.

Analitik Düşünme

İnsanlarda mevcut olan veya ilerletilmesi planlanan düşünme kazanımları birbirleriyle yakın ilişkide bulunmasının yanında birbirlerinin yerlerine de kullanılması oldukça fazla karşımıza çıkan bir olaydır. Örnek verecek olursak, 'critical thinking (eleştirel düşünme)' gibi apayrı düşünme biçimleri ile bilimsel düşünme, yaratıcı düşünme, analitik düşünme ve benzeri düşünme biçimleri ile birbirine karıştırılan olgularda kesin ve net bir tasvirle başlamak konunun sınırlanması yönünden mühimdir. Sternberg (2002, 2004)'e göre analitik düşünme kazanımı;

- a) Bir sorunu bölümlere ayırmak ve bu bölümlere anlam kazandırmak,
- b) Bir düzeneğin işlemlerini, bir şeyin oluşum sebeplerini veya bir sorunu çözüm aşamalarını belirtmek,
- c) İki ya da daha çok olayı kıyaslamak,
- d) Bir şeyin niteliklerini yorumlamak ve eleştiri yapmaktır.

Bu kategorileşmeden çıkarım yapacak olursak; kıyaslama analitik düşünmenin yadsınamaz bir bölümüdür. Ruskin (2011)'nin çalışmalarına göre, analitik düşünme, sürekli, belirlenmiş bir amaç üzerine konsantre olarak düşünmek, demek ki sorun çözmek, hakikati araştırmak, anlayış geliştirmek ile bağdaştırılabilir. Özetle, analitik düşünme minimum düzeyde çözüm yoluna konsantre olup, tüme varabilme çalışması olarak nitelendirilebilir. Analitik düşünme iki şekilde tanımlanmaktadır. Birincisi görsel mantık yürütme olarak görsel bir nesneyi bölümlerine ayırabilme ve bu bölümler arasındaki bağlantıyı fark etme manasındadır. İkinci olarak ise eleştirel düşünme tanımı, önceden belirlenmiş bir konuda mevcut olan bilgilere erişmeyi, bu bilgileri yorumlayabilmeyi ve bunlardan iş görür bir neticeye ulaşmayı hedefler.

Üstündağ (2011), analitik düşünmeyi yaratıcı düşünme üzerinden yorumlamış ve yaratıcı düşünme ile analitik düşünmeyi değişik çerçevelerde olduğunu, fakat aynı zamanda birbirini tamamladığını anlatmaktadır. Çünkü Üstündağ (2011)'a göre analitik düşünme makul ve tutarlı düşünmedir ve bir tek cevaba veya işlerliği olan az sayıda çözüm yoluna kavuşturur. Yaratıcı düşünme ise hayal gücüne gereksinim duyar ve bireyi çok fazla muhtemel cevaba, çözüm yollarına ve ya düşünceye ulaştırır. Bu tanımlar yolu ile farklılaşan iki düşünme yeteneği bir yönden birbirini tamamlayan ve bir yönden de analogik düşünme, eleştirel düşünme ve yaratıcılık ile de yakından ilgilidir. Güneş (2012)'e göre analogik düşünmede iki farklı alan arası benzerliklerden yola çıkarak ilişkiler kurulur ve bu ilişkilendir yoluyla yeni bir anlam ortaya çıkarılır. Başka bir tanım yapacak olursak; iki farklı olay arasındaki benzerlikten yola çıkarak, birinde mevcut olan nitelik diğerinde de mevcut olduğu varsayılır. Analogik düşünmede beynimiz özelden özele

netice elde eder, bilinenden hareketle bilinmeyen bir kavrama ulaşılmaya çalışılır. Analitik düşünme ise, genelden özele doğru anlamlandırılması, onların tekrar tasvir edilmesi ve ayrıştırılmasına yönelik prosedürleri kapsamaktadır. Analiz yapmaya dayalı bir düşünme stildir. Var oluşsal özü itibari ile somut problemleri analiz eder ve elde ettiği küçük parçaların niteliklerinden yola çıkarak verilere ulaşır (işlevsel, mantıksal vs. bağlantılarla), tümevarımsal işlemler ile sonuca ulaşmaya çalışır. Veri ve vakalar arasında ilişki kurar. Aralarındaki esas bağlantıları tanımlar, kompleks bağlantıları gözden geçirir. Eleştirel düşünme bir fikri ileriye götürmek maksadıyla incelemelerde bulunma ve yorumlama sanatıdır. Verileri yorumlayan bir düşünme şeklidir.

Düşünme yeteneklerini eğitimde genelleştirmenin en mühim basamaklarından biri de eğiticinin eğitilmesidir. İlk olarak eğiticilerin düşünme kazanımlarına ulaşmaları ve bunu günlük yaşamlarına entegre etmeleri gerekir. Eğiticiler bu kazanımlara ulaştıktan sonra sorumlulukları altında olan öğrenenlere bu kazanımları geliştirebilecekleri egzersizler yapabilecekleri ortamlar hazırlabilirler. Bu sebeple düşünme kazanımlarını eğiticilerin ulaşmasını sağlamak eğitim araştırmalarında mühim bir basamaktır. Eleştirel düşünebilen ve sorun çözümede yetkin olan bir eğitici adayının eğitim alanlarını oluştururken düşünmeye dayalı alanları daha fazla tercih etmesi muhtemeldir. Çocuklarda düşünme kazanımlarını geliştirme, eğitimin önemli hedefleri arasında yer alır. Bu hedefe ulaşılmasında öğretmenler önemli bir aracılık görevi üstlenmektedir. Bazı öğretmen tavırları öğrencilerin başarılarına, özbenlik saygılarına, sosyal çevrelerine ve düşünme becerilerine yön vermektedir. Ayrıca, öğretmenin sınıftaki davranışları veya söylemlerinin öğrencilerin düşünme yeteneklerini büyük ölçüde etkileyebileceğini düşünülmektedir. Buna göre; öğretmenin davranışları ve söylemlerinin öğrencilerin düşünme yeteneklerini kazanmalarını ve ilerletmelerini sağlayacağı düşünülmektedir. Mevcut eğitim görüşünde bilişsel düşünme yeteneklerinin ve bu işlemin hayata yansımalarının önemine ışık tuttuğu bütün bu araştırmalarda öğrenme alanına yön veren öğretmenlerimizin de çok önemli rolü bulunmaktadır. Bu yönüyle çalışma; sosyal bilgiler eğiticilerinin analitik düşünme yetenekleri üzerine becerileri ve davranışları noktasında yorumlarını değerlendirmeye odaklanmıştır.

2. Yöntem

Nitel araştırmalar, ortaya konan bir duruma ışık tutmak, kurallar çerçevesinde değerlendirmek ve durumlar arasında muhtemel ilişkileri göstermek için sürdürülür. Bu tip çalışmalarda hedef incelenen durumu etraflıca tasvir etmek ve ortaya koymaktır. Dataların analiz edilmesinde ise içerik analizi yaklaşımı kullanılması uygun görülmüştür. Bu yaklaşım, dataların çalışma sorularının meydana çıkardığı konulara göre düzenlenmesine ve görüşmede kullanılması uygun bulunan sorular veya kapsam göz önünde bulundurularak sunulmasına fırsat sağlamaktadır. Bu yüzden, yapılan bu araştırmada değişik eğitim seviyelerinde olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin analitik düşünme yeteneklerine özgü yorumlarını saptamak maksadıyla nitel yaklaşım tekniği uygun görülmüştür. Sosyal Bilgiler eğiticilerinin analitik düşünme yeteneğine dair yorumlarının genel ve teferruatlı olarak tasviri hedeflendiğinden araştırmada nitel yaklaşım kullanımı uygun görülmüştür. Dataların analiz edilmesinde ise içerik analizi yaklaşımı kullanımı uygun bulunmuştur. İçerik analizi yöntemiyle elde edilen datalar alt problemler göz önünde bulundurularak düzenlenmiş ve sunumu yapılmıştır.

Çalışma 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır il sınırlarındaki dört merkez ilçenin okullarında çalışan çeşitli mesleki kademelerde ve cinsiyet değişkeni göz önünde bulundurularak veri çeşitliliği sağlanmıştır, Yirmi eğitici Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ile sınırlı tutmuştur. Tablo 1’de araştırma grubunda bulunan eğiticilere ilişkin demografik nitelikler gösterilmiştir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kişisel Bilgileri

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Erkek	10	50
	Kadın	10	50
	Toplam	20	100
Kıdem	0-5 yıl	2	10
	6- 10 yıl	4	20
	11- 15 yıl	4	20
	16-20 yıl	5	25
	21-25 yıl	3	15
	26 yıl ve üstü	2	10

Yarı yapılandırılmış mülakat formu yoluyla araştırmanın verileri elde edilmiştir. İlk olarak literatür tarama yöntemi kullanılmış ve taraması yapılan dokümanlar yoluyla alt problemler ortaya çıkarılmıştır. Ardından alt problemler aracılığıyla mülakat soruları düzenlenmiştir. Araştırmacıların geliştirdiği mülakat sorularının araştırmanın hedefine uygun olduğu düşünülen gönüllü öğretmenlere sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış mülakatlar bireysel mülakatlar şeklinde sürdürülmüştür. Yarı yapılandırılmış mülakat formu 5 adet açık uçlu sorudan meydana gelmektedir. Bu araştırma kapsamında şu sorulara cevap bulmaya çalışılmıştır:

1. Analitik düşünme yeteneği olan kişilerin nitelikleri sizce hangi nitelikleri olmalıdır?

2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin analitik düşünme yeteneği, öğrenen gelişim düzeyi üzerinde etkisi var mıdır? Neden?

3. Sosyal Bilgiler dersinde analitik düşünme yeteneğini ileriye taşımak için hangi öğrenme yöntem ve tekniklerini tercih edebilirsiniz?

4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ölçme ve değerlendirme hedefli soru tiplerinin öğrenenlerin analitik düşünme yeteneğine etkileri hakkındaki görüşleri nelerdir?

5. Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin analitik düşünme yeteneklerine engel olan etkenler nelerdir? Olması muhtemel bu etkenlere engel olabilmek için nasıl bir yol izlersiniz?

Elde edilen notlar ile görüşmeler anlamlandırılarak çalışmanın problemi ve alt problemleri göz önünde bulundurularak manalı bilgi üniteleri oluşturulmuş ve numaralandırılmıştır. Elde edilen bilgiler düzenli bir biçimde hazırlanmış numara listesine ilave edilmiştir. Bir sonraki işlemde ise hazırlanan kod numaralarına göre tüm katılanların hangi kodları ifade ettiğini gösteren tablolar düzenlenmiştir. Son olarak da araştırma yapan kişi tarafından bu istatistiklerdeki kodları ifade eden konular ortaya çıkarılmıştır. Bu kodlama ve konulardan çalışma sorularına uygun tablolar düzenlenmiştir.

3. Bulgular

Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin öğrenenlerin analitik yeteneğine yönelik yorumları bu bölümde aktarılmaktadır. Sosyal Bilgiler eğitimcilerine, ‘Analitik düşünme yeteneği olan kişilerin nitelikleri sizce hangi nitelikleri olmalıdır?’ sorusu yöneltilmiş ve katılanların verdikleri cevapların analizleri yapılarak frekanslar, yüzdeler ve kodlar oluşturulmuş ve aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 2’yi incelersek katılanların çoğunun analitik düşünme yeteneğine sahip kişide en çok analiz yeteneği (%15), görsel/uzamsal zekâ (%5) ve parça bütün parça bağlantısı kurabilme (%5) gibi nitelikleri buldurmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılanların analitik düşünmeye sahip bir kişinin sorun çözme, araştırmacı olma, fikirlerini özgürce ifade edebilme, cesur olma, merak yönünün baskın olması, sentez, pratik zeka, yeni/özgün fikir üretebilme ve sorgulama gibi niteliklere sahip olması gerekliliğini ifade etmişlerdir.

Tablo 2. Analitik düşünme yeteneğine sahip kişilerin nitelikleri

Kodlar	F	%
Analiz yeteneği	3	15
Yeni/özgün fikir üretebilme	3	15
Sorun çözme yeteneği	2	5
Araştırmacı olma	2	5
Sorun çözme tanımlama	2	10
Çok yönlü düşünme	2	10
Görsel/uzamsal zeka	1	5
Parça-Bütün-Parça bağlantısı kurma	1	5
Fikirlerini özgürce ifade edebilme	1	5
Sorgulama	1	5
Mevcut bilgiyi kullanabilme	1	5
Neden sonuç bağlantısı kurma	1	5
Toplam	20	100

Araştırmada öncelikle birinci soru olarak Sosyal Bilgiler eğitimcilerine, öğrenenlerde olması gereken analitik düşünme yeteneğine yönelik eğitimcilerinin yorumları: “Analitik düşünme yeteneğine sahip kişiler analiz yeteneğine sahiptir. Bu kişiler akıldaki nesneyi bölümlere böler. Bölümlerin niteliklerinden tümevarım

yapmaya uğraşır. Sentez yapma yetenekleri de oldukça ilerleme göstermiştir. “(Kadın, mesleki kıdemi 11 yıl);

Sosyal Bilgiler eğitimcilerine, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin analitik düşünme yeteneği, öğrenen gelişim düzeyi üzerinde etkisi var mıdır? Neden?” sorusu sorulmuş ve katılanların verdikleri yanıtların analizleri yapılmış ve oluşturulan frekanslar, yüzdelikler, kodlar aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 3. Eğitimcilerin, öğrenen gelişimi üzerinde eğitimcinin analitik düşünme yeteneğinin etkisi hakkındaki görüşleri

Tema: Eğitimcilerin, öğrenen gelişimi üzerinde eğitimcinin analitik düşünme yeteneğinin etkisi		
Kodlar	F	%
Eğitiminin analitik düşünme yeteneği olmazsa öğrenende de olmaz	4	20
Yöntem ve teknikler	3	15
Öğreneni güvende hissettirir	3	15
Çözümleyici öğrenen	2	20
Öğreneni destekler	2	20
Öğrenenin farklı yönlerden düşünmesini sağlar	1	5
Eğitici tutumları	1	5
Sorun çözme yeteneği kazandırır	1	5
Parça-Bütün-Parça bağlantısını kazandırır	1	5
Öğrenenin neden sonuç bağlantısı kurmasını destekler	1	5
Araştırmacı öğrenen	1	5
Toplam	20	100

Tablo 3’ü incelersek katılanların çoğu, eğitimcinin analitik düşünme yeteneğinin öğrenen gelişimi üstünde etki gösterdiğini açıklamışlardır. Yüzdelik sıralamasına göre; Eğitimcinin analitik düşünme yeteneği olmazsa öğrenende de olmayacağı (%20), yöntem ve tekniklerin öğrenen gelişimi üstünde etkili olduğu (%15), eğitimcinin analitik düşünme yeteneğinin öğreneni güvende hissettireceği (%15) ve öğreneni çözümleyen bir kişi (%15 olacağı öne çıkan bulgulardır. Katılanların çoğunun tersine katılanların %5’i eğitimde bireysel farklılıklar olduğundan eğitimcinin analitik düşünme yeteneğinin öğrenen gelişimi üstünde fazla bir etkisinin olmadığını söylemişlerdir. Eğitimcinin analitik düşünme yeteneğinin öğrenenlerin gelişimleri üstünde etkilerini aktaran farklı sosyal bilgiler eğitimcilerinin yorumları: “Eğitiminin analitik düşünceyi kazanmış olması öğreneni olumlu yönde etkileyecek ve analitik düşünme yeteneğinin ilerleme göstermesi bakımından öğrenen kişiyi heveslendirecektir.”(Erkek,11 yıl); “Evet çok etkilidir. Eğitimcinin sorun çözümündeki yetkinliği istese de, istemese de öğrenen kişinin model almasına sebep olacaktır.”(Erkek, 13 yıl); “Analitik bir eğitici fikri ve geniş ufka sahip bir eğitmandir. Bu nedenle geniş ufka sahip kişi ufukları açandır.”(Kadın, 15 yıl); “Çok sorgular, mantıksal düşünceye daha çok önem verir.” (Kadın, 8 yıl)

Sosyal Bilgiler eğitimcilerine “Sosyal Bilgiler dersinde analitik düşünme yeteneğini ileriye taşımak için hangi öğrenme yöntem ve tekniklerini tercih edebilirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin verdikleri yanıtlardan meydana gelen alt temalar ile kodlamalar aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Eğitimcilerin verdikleri yanıtlar öğrenenin aktifliğine ve eğitimcinin aktifliğine göre iki alt gruba ayrılmış ve bunlar üzerinden görüş bildirilmiştir. Buna göre, Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin yorumları, analitik düşünme yeteneği için “soru- cevap, beyin fırtınası.”(Kadın, 10 yıl) ve “beyin fırtınası öğretim modeli, sokratik yöntem, soru-cevap, kavram haritası, buluş yöntemi” (Kadın, 11 yıl) şeklinde verilmiştir.

Tablo 4. Eğitimcilerin analitik düşünme yeteneğine katkıda bulunmak için uygulanan yöntem ve modellere dair yorumları

Tema: Öğrenen Merkezli		
Kodlar	F	%
Buluş yolu	3	15
Sorun Çözme	3	15
Beyin fırtınası	2	10
Deney	2	10
Altı Şapka	1	5
Araştırma/inceleme	1	5

Proje	1	5
Eşleştirme	1	5
Yapılandırma	1	5
Performans	1	5
Drama	1	5
Oyunlar	1	5
Hayatilik/ Bağlam	1	5
Tümevarım	1	5
Toplam	20	100

Tablo 4 'e göre analitik düşünme yeteneğine katkıda bulunması için uygulanabilecek yöntem ve modellerle ilgili olarak katılanların daha çok eğiticinin ön plana çıktığı sorun çözme (% 15) modelini kullanmayı tercih ettikleri; öğrenenlerin ön plana çıkabileceği yöntem ve modellerden ise daha çok buluş yoluyla öğretim (% 15) ve beyin fırtınası (% 10) yöntem ve tekniklerini tercih ettikleri tespit edilmektedir. Katılımcıların tamamı soruyu cevaplamıştır.

Sosyal Bilgiler eğiticilerine, girişimcilik yeteneğine ve yaratıcı düşünme yeteneğine katkı sağlamaya yönelik bir sorunun nasıl olması gerektiğini öğrenmek amacıyla "Analitik düşünme yeteneğine katkı sağlamaya yönelik bir soru kökü nasıl olmalıdır?" sorusu yöneltilmiştir. Katılanlara göre eğitimcilerin yaratıcılık ve girişimcilik yeteneklerine katkıda bulunmaya yönelik bir soru kökünün nasıl olması gerektiği hakkındaki yorumları üç alt bölümde değerlendirmeye alınarak yüzdeler, kodlar ve temalar tayin edilerek aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 5'te belirtildiği gibi katılanlar; analitik düşünme yeteneğine katkıda bulunacak bir soru kökünün kavrama, uygulama, bilgi, sentez, analiz, değerlendirme düzeylerinden birine veya birkaç tanesine göre veya beyin fırtınası modelini (%15) uygulamaya yöneliktir. Buna ek olarak 10 yıl ve üstü mesleki kıdeme sahip kadın Sosyal Bilgiler eğiticisinin analitik düşünme yeteneği için soru tavsiyesi "Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?" ve 7 yıl mesleki kıdeme sahip erkek Sosyal Bilgiler eğiticisini soru tavsiyesi ise; "Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Cumhurbaşkanı adayı olsaydınız demokratik olarak halkınıza vaatleriniz neler olurdu? Bu soruyu sınıf başkanlığı seçimleri sürecindeki deneyimleriniz kullanarak cevaplayınız." şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin, ölçme ve değerlendirme hedefli soru tiplerinin öğrenenlerin analitik düşünme yeteneğine etkileri hakkındaki görüşleri

Tema: Analitik Düşünme Yeteneğini Geliştirmeye Yönelik Soru Kökü			
Alt tema	Kod	Frekans	Yüzde(%)
Alt düzey zihinsel yeteneklere dayalı	Bilgi	6	30
	Kavrama	3	15
	Analiz	4	20
Üst düzey zihinsel yeteneklere dayalı	Uygulama	2	10
	Sentez	5	25
Toplam		20	100

Sosyal Bilgiler eğiticilerine, öğrenenlerin girişimcilik ve yaratıcı düşünme yeteneklerine katkı sağlayan unsurların neler olduğunu öğrenmek amacıyla "Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin analitik düşünme yeteneklerine engel olan etkenler nelerdir? Olması muhtemel olan bu etkenlere engel olabilmek için nasıl bir yol izlerdiniz?" sorusu yöneltilmiştir. Katılanların verdikleri yanıtlardan esinlenerek kodlar, alt temalar, yüzdeler ve frekanslar meydana getirilerek Tablo 6'da belirtilmiştir. Bu husus ışığında örnek eğitici yorumları: "Okuldan, aileden ve eğitici kökenli olabilir. Bu faktöre engel olabilmek için sorunu belirler, makul çözüm yöntemlerini denerim." (Kadın, 11 yıl) "Öğrenme ortamlarının aşırı kalabalık olması engel olabilir. Öğrenenlerin daha az sayıda olmaları, kendilerini daha çok ifade etmelerine olanak sağlar." (Erkek, 5 yıl)

Sosyal Bilgiler eğiticilerinin; öğrenenlerin analitik düşünme yeteneğine engel olan faktörlerin neler olduğuna yorumları görüşleri sorulduğunda, eğiticilerimiz bu etkenleri her iki beceri için de öğrenen merkezli, eğitici merkezli ve çevre merkezli etkenler olmak üzere üç alt boyutta incelemektedir. Tablo 6 ele alındığında üç soru halinde tüm öğretmenlerin yanıt verdiği fark edilmektedir. Katılanlar; öğrenenin şahsi nitelikleri ve sınav anksiyetesi gibi öğrenen merkezli etkenlerin; uygulanan sınavların özellikleri, ezberci ders tutumu, müfredat çizgisini aşamama gibi öğretmen merkezli etkenlerin veya ebeveyn davranışları, eğitim sistemi, okul araç gereci, teknoloji gibi çevre merkezli faktörlerin öğrenenlerin analitik düşünme

yeteneklerine engel olduğunu ifade etmişlerdir.. Katılanların sorunun üçüncü boyutunda belittikleri gibi sadece çevrenin bu düşünme yeteneğine engel olduklarını ifade etmiş ama hiç bir açıklama yapmamışlardır.

Tablo 6. Öğretmenlerin; öğrenenlerin analitik düşünme yeteneğinin engel olan faktörlerin neler olduğuna ilişkin sonuçları

Tema : Analitik Düşünme Yeteneklerini Engel Olan Etkenler			
Alt Tema	Kodlar	Frekans	Yüzde (%)
Öğrenci	Sınav Aanksiyetesi	6	30
	Şahsi itelikler	4	20
	Öğrenenlerin hazırlık yapmadan gelmeleri		
	Sorunu sınırlandıramamaları	3	15
	Okuma alışkanlığının yoksunluğu	3	15
	Bilimi önemsememesi	4	20
Toplam		20	100
Öğretmen	Uygulanan sınavların özelliği	8	40
	Ezberci dersler	5	25
	Müfredat sınırlarına bağlı kalma	3	15
	Eğitici davranışları	2	10
	Aynı yöntemin tekrar tekrar kullanılması	2	10
Toplam		20	100
Çevre	Aile tutumları	2	10
	Eğitim sistemi	6	30
	Okul donanımı	4	20
	Teknoloji		
	Okul dışı etkinliklerin yetersizliği	3	15
	Çevre	5	25
Toplam		20	100

4. Sonuç ve Tartışma

Türk eğitim sisteminde önemi yadsınamaz olan eğitimcilerin, eğitim müfredatlarında yer alan öğrencilere kazandırılacak bilgi ve beceriye sahip olmaları ve yol gösterici olabilmeleri çok önemlidir. Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin öğrenenlere verilmesi hedeflenen analitik düşünme yeteneğiyle ilgili yorumlarının incelendiği bu çalışmada ilk olarak eğitimcilerin analitik düşünen bir kişinin sahip olması gereken nitelikleri belirlemeleri istenmiştir. Çalışmada Sosyal Bilgiler eğitimcileri analitik düşünme yeteneğini kazanmış bir kişiyi analiz yeteneği yüksek, uzamsal-görsel zekaya erişmiş, parça-bütün-parça bağlantısı kurabilen, sorun çözme yeteneğini kazanmış, araştıran, düşüncelerini rahatlıkla söyleyebilen, cesur, meraklı, pratik zekaya sahip, özgün fikir ortaya çıkarabilen ve sorgulama yetisine sahip bireyler olarak tasvir etmişlerdir. Paul ve Elder (2005)'e göre analitik düşünceye sahip bir birey fikirlere açık, mühim problemlere ve vakalara çözüm yolu sunabilen, mantıksal düşüncesi üst düzeyde, sorgulayan, cesur, dürüst, özgüveni yüksek kişiler olarak tasvir edilmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin önem verdikleri analitik düşünen kişilerin nitelikleri ile alanyazında yer alan analitik düşünme nitelikleri çok yüksek derecede benzerlik göstermektedir.

Araştırmada yer alan birkaç Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre; eğitici analitik düşünme yeteneğine sahip değilse; öğrenen de sahip olmaz. Eğitici öğrenenin özgüvenli hissetmesini sağlayarak, öğrenene destek olarak, öğrenenin farklı bakış açıları geliştirmesini sağlayarak, öğrenciye sorun çözme yetisi ve parça- bütün-parça bağlantısını aşılıyarak öğrenenin analitik düşünme yeteneğini geliştirebileceği sonucuna ulaşılabilir. Deniz (2005)'e göre öğrenen kişinin istikbali için gereken bilgi ve yetilere ulaşmasında en mühim görevlerden biri tartışmasız ki eğitimcilere düşmektedir. Eğitimci hem bilgi, yetenek ve davranışlarıyla öğrenenlerinin eğitimlerine katkı sunarken hem de tutumları ile onları etki altına almaktadır. Araştırmalardan çıkarılan sonuç ile öğrenen gelişimi üzerinde eğitimcinin analitik düşünme yeteneğinin etkisinde olduğuna ulaşabiliriz.

Eğitimcilerin izlemeleri gereken bir öğretim programı olsa da mesleki görevlerini yerine getirirken; ders muhtevasını, ders araç gereçlerini, öğretim model /stratejilerini ve değerlendirme sistemlerini belirleme gibi çok fazla bir hürriyete sahiptirler. Sosyal Bilgiler eğitimcileri analitik düşünme yeteneğini ilerletmede

uygulanabilecek yöntem, model ve stratejilere dair daha çok öğrenen merkezli beyin fırtınası, altı şapka, problem çözme, buluş yolu ve deney; eğitimcinin etkin rol alabileceği yöntem, model ve stratejilerden ise soru-yanıt ve kavram haritaları kodlarında belirtmektedirler. Öğrenen merkezli yöntem ve teknikler içerisinde yer alan deneysel çalışmalar kişinin kendine olan özsaygısını ve çevreye duyarlılığını artırır, bireyin çevresinde olanlara karşı ilgi ve alakasını artırır ve bireyin öğrenme çabasını yükselterek güdülenmesini sağlar, kişilerde sorun çözme yetisini geliştirir, öğrencilerin psikomotor ve zihinsel yeteneklerini ve bunların koordinasyonunu geliştirir, analitik düşünme yetisini artırır ve öğrencilerin yorumlayarak öğrenmeye ulaşmasını sağlar. Bundan dolayı; çalışma grubundaki eğitimcilerin öğrenen merkezde olduğu model ve stratejileri tercih ettikleri sonucuna varılabilir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin analitik düşünme yeteneğini arttırmak için ders esnasında düşünmeye yöneltici soru köklerinin nasıl olması gerektiği sorulduğunda eğitimciler; bilgi, kavrama, uygulama analiz, sentez, değerlendirme seviyesi alanlarına dayalı soru kökü ile geliştirilebileceği konusunda aynı fikirdedirler. Güven (2004)'e göre; etkili bir eğitimci bilgiyi sunar, yeteneklerin uygulamaya geçmesini gözlemler ve bunun yanı sıra muhtevaya dayalı bireylerin fikir alış verişinde bulunabilecekleri bir ortamı da oluşturur. Bunu gerçekleştirmenin farklı bir yolu da yeni sorular hazırlamaktır. Eğitimciler soruları hazırlarken öğrencilerin eğitim sürecinde kendini geliştirmeleri, muhteva üzerinde düşünceleri, sorun çözme ve karar almalarına yardımcı olma da ya da bilişsel alandaki üst düzey öğrenme becerilerini (analiz, sentez, değerlendirme) kullanmalarına yönelik olarak düzenleyebilirler. Öğretmenlerin hazırladıkları özel sorular öğrencilerin, karşılaştıkları bilgiyi analiz ederek eleştirme noktasında üst düşünme seviyelerine çıkabilmelerini gerektirebilir. Üst düzey soru tiplerinin sorulması öğrencilerin üst düzey analitik becerilerinde etki sahibi olabilir. Analitik yetenekler; eğitimde karşılan sorunları analiz etme, destek olma ve değişik perspektiflerden olayları inceleme, analiz etme olmak üzere üç ana temadan oluşturulabilir. Dolayısıyla eğitimciler bilişsel öğrenme alanındaki üst düzey düşünme yeteneklerine dayanan buluş yoluyla öğretim modelinin öğrencilerin analitik düşünme yeteneğini geliştirebileceğini söylemişlerdir. MEB (2014)'te belirtile; buluş yoluyla öğrenme modelinin temel amaçlarından biri de eğitimde kullanılan örnek olayların ve problemlerin analizlerini yapmaktır. Bu model sorunu tanımlayıp daha iyi anlamaya ve sorunun ilişkilerini açığa çıkarmaya yardımcı olur. Eğitimcilerin dediği gibi problemlerin tam olarak anlaşılması çözümü de beraberinde getirir.

Bu araştırmaya katılan öğretmenler, eğitimde analitik düşünme yeteneğini engelleyen etkenlerin öğrenciler nezdinde neler olduğu incelendiğinde eğitimde başarılı olamama kaygısı, öğrencilerin bireysel nitelikleri gibi öğrenci temelli etkenlerin; eğitimde yapılan ölçme ve değerlendirme işlemlerinin niteliği, ezbere dayalı dersler, müfredatın çerçevelerini kıramama gibi eğitimci temelli etkenlerin veya öğrencilerin ailevi tutum ve davranışları, öğretim sistemi, eğitim ortamının fiziki şartları, dijital teknolojinin eğitimde kullanılması gibi dış temelli etkenlerin öğrenenlerin analitik düşünme yeteneklerini olumsuz etkilediğini bildirmişlerdir. Alanyazında analitik düşünme becerilerini etkileyen etkenler pozitif ve negatif açıdan incelenerek iki ana başlık altında ele alınmıştır. Analitik düşünmeyi pozitif yönde etkileyen etkenler; bilgiyi elde etmek, bilgiye hükmederek onu karşılaşılan problemlerde kullanabilmek ve düşüncelerini etkili bir biçimde kullanmak üzere başlıklara ayrılmış; analitik düşünmeyi negatif etkileyen etkenler ise kişisel(içsel) etkenler ve dış dünyadan kaynaklı (çevresel) etkenler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Fakat burada sözü edilen dış dünyadan kaynaklanan etkenler araştırmada yer alan dışsal kaynaklı etkenlerden farklı ve bağımsızdır. Öğrenciyi merkeze alan günümüz modern eğitim dünyası öğrencilerin aktif olduğu öğrenme modellerini kullanılabilir duruma getiren eğitim programlarının işlerliğini arttırmada en önemli etken olarak, eğitimcilerin öğrenme sürecine yönelik tabularından kaynaklı yenilikçi öğrenme modellerine gösterilen dirençli duruşun devam ettiğini ve öğretmenlerin klasiğin dışına çıkamamalarıdır. Dolayısıyla bu faktörün uzantısı olarak, öğrenme etkinliklerinin öğrencilerin karşılaşabilecekleri aktüel sorunlarla bağlantı kuramamaları ve zamanı verimli kullanamama sorunudur. Bu araştırmada, bahis mevzu olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, araştırma sorulara verdikleri yanıtlarla pozitif bir farkındalık yansıtmışlarsa da verilen cevapların güncel hayatta uygulamaya dökülebilmesi için beceri performansların eğitim ortamlarına yansımaları, öğretmenlerin yeni yöntem ve teknikler noktasında kendilerini yetiştirmesi, öğretmenlerin hizmet içi eğitim ile merkezi olarak seminer ve konferanslara çağırılmaları ile ulusal ve uluslararası seminer ve projelerin artırılmasının gerekliliğinden bahsedilebilir.

Sosyal bilgiler ders kitapları muhteva bakımından analiz edildiğinde eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirme konusunda mühim yanlılık ve olumsuzlukları içerebildiği görülmektedir. Başka bir problem ise, öğretim programlarının merkezi veya yerel olarak değişiklikler yapıldığında öğrenci ve eğitimci rollerinde mühim değişikliklere yol açmasıdır. Başka bir tanımlamayla, çağdaş öğretim programlarının eleştirel düşünme noktasında hedef ve amaçlarına ulaşılabilmesi, öğrenme ortamında öğrenen ile direkt temas kuran eğitimcinin yeni rolüne uyumuyla yakından ilişkilidir. Örgün eğitimin bir başka faktörü de eğitimcilerimizin

yeteneklerine katkıda bulabilecekleri ve onları yönlendirebilecek basılı ve elektronik araç gereçlerin, eğitim sistemi ile bütünleşmiş çevrimiçi ortamlar üzerinden iletilmesi öğrenme ortamlarının gelişim göstermesini sağlarken, öğrenenlerin de üst düzey bilişsel gelişimlerine olumlu etki sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Anagün, Ş. S., Kılıç, Z., Atalay, N. ve Yaşar, S. (2015). Sınıf öğretmeni adayları fen bilimleri öğretim programını uygulamaya hazır mı?. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(11), 127-148.
- Ananiadou, K., & Claro, M. (2009). 21st century skills and competences for new millennium learners in OECD countries. *OECD Education Working Papers*, 41, OECD Publishing doi:dx.doi.org/10.1787/218525261154.
- Arweck, E., & Nesbitt, E. (2004). Values education: the development and classroom use of an educational programme 1. *British Educational Research Journal*, 30(2), 245-261.
- Bolat, Y. ve Balaman, F. (2017). Yaşam becerileri ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 6(4), 22-39.
- Costa, A. L. (1981). Teaching for intelligent behavior. *Educational Leadership*, 1(39), 29-32.
- Dwyer, C. P., Hogan, M. J., & Stewart, I. (2014). An integrated critical thinking frame work for the 21st century. *Thinking Skills and Creativity*, 12, 43-52.
- Erbil, O., Demirezen, S., Terzi, Ü., Eroğlu, H., Erdoğan, A., ve İbiş, M. (2004). Öğrenci merkezli eğitim uygulama modeli. *İzmir İktisat Kongresi Eğitimde Uygulamalar Bölümü Tebliği*. Erişim adresi www.egitek.meb.gov.tr/EgitekHaber. Erişim:10.07.2022.
- Gick, M. L. (1986). Problem-solving strategies. *Educational Psychologist*, 21(1-2), 99-120.
- Greiff, S., Niepel, C., & Wistenberg, S. (2015). 21st century skills: International advancements and recent developments. *Thinking Skills and Creativity*, 18, 1-3.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 32, 127-146.
- Kanyılmaz, B. M. Ve Özata Yücel, E. (2020). İlköğretim Öğrencilerinin Fen Dersinde Analitik Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Öğretmenlerin Sınıf İçi Uygulama ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 45(204), 23-39.
- Kao, C. (2013). Exploring the relationships between analogical, analytical, and creative thinking. *Thinking Skills and Creativity*, 13, 80-88.
- Kar, A. K. (2011). Importance of life skills for the professionals of 21st century. *The IUP Journal of Soft Skills*, 5(3), 35-45.
- Karademir, E. (2017). *Örnek ve uygulama destekli fen öğretiminde disiplinlerarası beceri etkileşimi içinde* (ss. 1-36). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaufman, K. J. (2013). 21 ways to 21st century skills: why students need the mandideas for practical implementation. *Kappa Delta Pi Record*, 49(2), 78-83.
- Kılıç, Z. (2015). *Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin yaşam becerilerinin geliştirilmesinde etkin öğrenme uygulamaları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kolburan, G. ve Tosun, Ü. (2011). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasında yaşam becerileri eğitimi yoluyla I. kademe edinilmiş değerleri pekiştiren gelişimsel bir model önerisi*. Değerler eğitimi sempozyumu-sosyal ve kurumsal yönleriyle değerler eğitimi, bildiri özetleri, (s.246- 247). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Mangrulkar, L., Whitman, C. V., & Posner, M. (2001). *Enfoque de habilidades para la vida para un desarrollo saludable de niños y adolescentes* (pp. 6-7). Washington: OPS.
- Marin, S., & Recipient, G. (2011). Changing skills and educational strategies in the knowledge society.

Review of Artistic Education, 1(2),123-127.

- Mayer, R. E., & Wittrock, M. C. (2006). Problem solving. *Handbook of Educational Psychology*, 2, 287-303.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2014). *İlköğretim Kurumları (İlkokullar ve Ortaokullar) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2018). *İlköğretim Kurumları (İlkokullar ve Ortaokullar) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- Novick, L. R., & Bassok, M. (2005). *Problem Solving*. Cambridge University Press.
- Prajapati, R., Sharma, B., & Sharma, D. (2017). Significance of life skills education. *Contemporary Issues in Education Research (CIER)*, 10(1), 1-6.
- Ramesht, M., & Farshad, C. (2004). *Study of life skills training in prevention of drug abuse in students*. Lecture, The 3rd Seminar of Students Mental Health; Iran University of Science and Technology; Persian
- Ridwan, A., Rahmawati, Y., & Hadinugrahaningsih, T. (2018). STEAM integration in chemistry learning for developing 21st century skills. *MIER Journal of Educational Studies, Trends and Practices*, 7(2), 184-194.
- Ruskin Üniversitesi Tarafından Üniversite Öğrencileri için Hazırlanmış Rapor,(2011). Erişim Tarihi: 21 Ocak 2015, <http://www.kritik-analitik.com/>
- Sternberg R. J. (2002). Raising the achievement of all students: Teaching for successful intelligence. *Educational Psychology Review*, 14(4), 383–393.
- Sternberg, R. J., & Grigorenko, E. L. (2004). Success fulin telligence in the classroom. *Theory Into Practice*, 43(4), 274-280.
- Şentürk A., R. (2013). *Yaşam becerileri psikoeğitim programının boşanmış aile çocuklarının uyum düzeylerine etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1791-1798.
- Üstündağ, T. (1997). The advantages of using drama as a method of education in elementary schools. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,13, 89-94.
- Ward, Lynd D. (1980). *Effect of anxiety on learning analytical thinking skills using different contents*. (Doctor Education). Southern California University School of Education, ABD.
- World Health Organization, (1999). Partners in life skills education - conclusions from a United nations inter-agency meeting. Retrived from http://www.who.int/mental_health/media/en/30.pdf.